

**Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Философски факултет
Катедра „История и теория на културата“**

**„Тракийският“ разказ в съвременна България –
стари легитимационни рефлексии
или търсене на европейска принадлежност**
(исторически образи, културни стереотипи и идеологически конструкции)

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“
по професионално направление 3.1. *Социология, антропология и науки за културата*
(Теория и история на културата. България – исторически стереотипи
и съвременни европейски образи)

докторант: Иво Емилов Страхилев

научен ръководител: доц. д-р Георги Александров Вълчев

**София
2019**

Дисертационният труд се състои от 433 страници, съдържащи увод, три части с общо шест глави, заключение и библиография. Към работата има три приложения, в т.ч. 42 илюстрации.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за публична защита на заседание на катедра „История и теория на културата“ към Философски факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ на 29.01.2019 г.

Материалите по защитата са достъпни в семинарната библиотека към катедра „История и теория на културата“ (гр. София, бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. № 1, ет. 4) и публикувани на интернет страницата на СУ „Св. Климент Охридски“ (www.uni-sofia.bg).

Съдържание на автореферата

Съдържание на дисертационния труд	3
Структура на дисертационния труд	6
Предмет и актуалност на изследването	8
Кратко изложение на дисертационния труд	10
Основни изводи и насоки за бъдещи изследвания	25
Приносни моменти на дисертационния труд	27
Публикации по темата на изследването	29
Цитирана литература в автореферата	30

Съдържание на дисертационния труд

Увод	1
Първа част. „Тракийският“ разказ на картата на критическите изследвания на наследството	4
I. Въведение в проблема	4
1. Проблемна ситуация	4
2. От изследователския предмет към изследваните обекти и обратно	7
2.1. Първоначално дефиниране на предмета	7
2.2. Натискът на обектите	9
2.3. Преформулиране на изследователския предмет и обект през социологията на асоциациите	13
3. Изследователска цел и задачи	16
4. Изследователска методология	18
4.1. Към картографиране на противоречията около тракийското наследство	18
4.2. Изследователски терен и теренна работа	27
5. Бележки към изследователската позиция	35
5.1. Да изследваш по-силния	35
5.2. За легитимността на културологията	37
5.3. Връщане към специалността	40
5.4. Срещи с тракологията	42
5.5. „Сблъсъци“ с любителите историци	43
5.6. Франция: „Културологията тук не значи нищо!“	45
5.7. Париж: потапяне в стереотипите	47
II. Хетерогенността на тракийското наследство: теоретични захождания	50
1. От обекта към процеса. Бумът на наследството и неговите изследвания	50
2. Изследванията на културното наследство в България	56
3. Изследвания на тракийското наследство	62
4. Първоначално дефиниране на тракийското наследство	64
4.1. Несигурности	64
4.2. Още несигурности: България	66
4.3. Към едно отворено понятие за наследство	71
4.4. Към асемблиране на тракийското наследство. Случаят <i>Бузовград</i>	79
5. Оглеждания в авторитетни огледала. Тракийското наследство като залог в балкански и европейски дебати	85
Втора част. Официалният разказ за тракийското наследство: конструиране и оспорване	95
III. Изходна точка: Лувър	95

1. История на „тракийските“ изложби през призмата на българо-френските отношения	95
1.1. Предисторията на „тракийските“ изложби (от края на 50-те до края на 60-те години на ХХ век)	96
1.2. Формиране и развитие на „тракийската“ изложба (от 1972 г. до 2011 г.)	106
2. Епопеята на една изложба. Случаят <i>Лувър</i>	130
2.1. Начало на общуването между Лувъра и България	130
2.2. Реконцептуализиране на „тракийската“ изложба	137
2.3. Наследството и частните колекции	150
2.4. Организиране на изложбата: диалог и противопоставяне	157
2.5. <i>Европа</i> и нейната цена	169
IV. Изследванията на тракийското минало и дебатите около тях	184
1. Френско-български оглеждания	184
1.1. Лувърът: специфики	185
1.2. Образи на тракологията в Париж	192
2. Изследванията на тракийското минало в България: противопоставяния и партньорства	204
2.1. Гледната точка на археолозите	205
2.2. Развитие на тракологията в България	219
2.2.1. Признатите и непризнати предци на тракологията	219
2.2.2. Изследванията на траките от 1944 г. до началото на 1970-те години	222
2.2.3. Тракологията като предприемаческа наука	226
2.2.4. Тракологията като устояваща наука	240
2.2.5. Тракийското наследство като залог на множество противоречия	247
Трета част. Новото наследство: умножаване на наследниците	259
V. Новите траки: популярни усвоявания на античното наследство	259
1. Тракийската древност като народна история	260
1.1. <i>Автохтонци</i> срещу <i>дошляци</i> : противоречия на дигиталния историографски фронт	260
1.2. Към една трансцедентна тракология	268
1.3. Противоречието като основополагащ мит	275
2. Тракийската древност като жива история	282
2.1. По следите на траките в ХХI век	283
2.2. Възстановките и официалният канон на наследството	290
3. Професионалисти и аматьори: конфликти и сближавания	293
4. Утаяване на противоречията: общонародният проект <i>Траките</i>	299
VI. Проектното преоткриване на тракийското наследство	317
1. Специализиране на местата	318

2. Културното наследство като ресурс за местно развитие?	326
3. Тракийското наследство и проектната култура	336
3.1. Източните Родопи – свещената земя на траките	339
3.2. Казанлък между розите и траките	348
4. Наследство, експерти и медии: допълнителни противоречия	355
<i>Заключение</i>	366
<i>Библиография</i>	374
<i>Приложения</i>	434
Приложение 1. Списък на интервютата	434
Приложение 1.1. В България	434
Приложение 1.2. Във Франция	437
Приложение 2. Списък на регистрираните събития	442
Приложение 3. Илюстрации	447

Структура на дисертационния труд

Дисертацията е структурирана в увод, три части, всяка от които съдържа по две глави, и заключение.

Първата част изяснява общите рамки на изследването, неговите емпирични основи и теоретичните модели за тяхното осмисляне и интерпретиране. **Първа глава** въвежда в проблемната ситуация, като се опитва да аргументира някои от направените изследователски избори. Тя дефинира предмета и обекта на дисертационния труд и представя основни принципи на формулирания подход на изследването, което прави опит да анализира тракийското наследство, разгръщайки различни противоречия между социалните актьори, които го произвеждат. За изпълнението на поставените цели са набелязани и няколко конкретни задачи. **Втора глава** продължава тази линия, като доразвива избраната методология, за я адаптира и донастрои към наблюдавания терен. Тя разглежда теоретичните пътища, по които тракийското наследство може да бъде обследвано, въвличайки постепенно в разказа и конкретни емпирични данни.

Във **втората част** е проследен официалният разказ за тракийското наследство в България, създаван от различни научни и държавни актьори. В **трета глава** се описват моделите за конструиране и актуализиране на миналото в европейска среда. Според възприетата хипотеза този износ на наследство осветлява неговата противоречива същност и предоставя възможност за реконцептуализиране на разказа. Така, ползвайки картографираните оспорвания на представата за тракийската древност, **четвърта глава** се занимава с напреженията между различните научни осмисляния на миналото. Макар да привежда примери от по-широк контекст, описанието ползва за репери най-вече следите, които са видими в българо-френските общувания.

Трета част разглежда *тракийското* в контекста на производството на *нови наследства*. Тази перспектива позволява да се разгърне едновременната многоизмерност на разглеждания феномен, както и хетерогенните актьори, които произвеждат различните му версии. Следвайки разбирането, че тракийското наследство се поражда от динамичните отношения между хора, обекти, места и практики – колкото древни, толкова и съвременни, тази част от дисертацията се занимава с онези съединявания, които нерядко се мислят като периферни по отношение на патримониалния канон. Затова и последните две глави от работата са посветени на навлизането на „нови“ актьори в производството на наследството, както и на напреженията, които те пораждат. В **пета глава** се обследват актуалните пренаписвания на тракийското минало и неговите

преигравания, които обикновено се оспорват от професионалната наука. **Шеста глава** очертава картата на още един нов тип асоциации, като стеснява фокуса до локалните проявявания на древността. Текстът опитва да осветли преплитанията между „официалните“ и „популярните“ версии на наследството и, в този смисъл, да постави под въпрос диференциацията между тях.

Заключението обобщава основните изводи от проведеното изследване и посочва някои възможни посоки за последващо проучване.

Към основния текст са добавени три приложения, които съдържат списък на интервюираните експерти, списък на наблюдаваните и документирани по-важни събития, които са обект на изследването, както и 42 илюстрации.

Предмет и актуалност на изследването

Дисертационното изследване поставя проблема за конструирането на тракийското наследство в съвременна България, като разглежда тази патримониална процедура през две паралелни перспективи – национална и наднационална. Актуалността на така зададения въпрос се обуславя от няколко взаимно подхранващи се фактора. На първо място, инструментализираната на тракийската древност са част от една от най-устойчивите репрезентационни стратегии, които българската държава прилага в усилията за въобразяването си като значима част от *Европа*. Отношение към подобни процедури има и трайният научен интерес към тази част от историята, който допринася за усвояването на автохтонните траки като национални предци и, в този смисъл, проучванията нерядко се конкурират или оспорват утвърдени тези в съседните балкански или западноевропейските историографии. На второ място, изключително много се повиши активността и видимостта на редица алтернативни и предимно непрофесионални изследователи, чиято популярност разклаща авторитета на институционалната наука, но същевременно засилва присъствието на тракийското наследство. Тази динамика, от своя страна, се намесва със собствена сила в българската академична среда, в която са налични осезаеми напрежения и несъгласия относно определени схващания, касаещи представата за траките. На трето място, напоследък в България нарасна броят на историческите възстановки, което обхвана и преиграването на тракийския пласт от националното минало. Не на последно място, през последните десетина години руините от древни периоди бяха мобилизирани за целите на икономическото развитие на регионите, в резултат на което определени моменти от „тракийския“ разказ бяха материализирани и съживени за своето поредно актуализиране в настоящето. Всичко това позволява да се говори за възникването на *нови наследства*, които обаче следва да бъдат проучени в своята сложност и нееднозначност.

В този контекст **предмет на изследването** са противоречивите социални свързвания между хетерогенни дейци, които произвеждат тракийското наследство в съвременността. От тази гледна точка патримониалният разказ е видян като сбор от множество *безпокойни предметности* в смисъл на *неща*, за които са загрижени разнородни актьори (по Latour 2004). Вниманието е насочено към артикулацията на европейскост чрез *актуализациите* (по Джордано 2006) на наследеното от древността и техните перцепции в *Европа*. За разбирането на този отворен модел на наследството се проследяват следите от асоциациите, маркирани както от разширяващите обхвата си

академични изследвания и музейни презентации на *тракийското*, така и от приближаванията на всекидневния живот и любителските занимания към тях. Оттук актуалността на изследването произтича и от нерешения въпрос за колебаещото се доверие в експертното знание и постоянното претегляне на силите между професионалисти и аматьори.

Кратко изложение на дисертационния труд

Първата част на изследването поставя „тракийския“ разказ на картата на критическите изследвания на наследството (4-94). В първа глава *Въведение в проблема* (4-49) е формирана една по-широка изходна перспектива, която не предполага изначално разминаване или противопоставяне между официалния канон на наследството и работата по производство и договаряне на наследства, извършвана от различни актьори *отдолу*, а е по-внимателна към точките на пресичане между тях. Оттук се прави допускането, че, ако се разгърне съдържанието на „тракийските“ точки в общата преплетеност и се проследят свързванията между тях, ще се осветлят поне част от агентите и процесите, които в крайна сметка *правят* тракийското наследство такова, каквото е днес.

Аргументирано е конструирането на изследователския предмет като следствие от „натиска“ на проучваните обекти. От една страна, в техния център попадат изложбите на т.нар. тракийско изкуство, които българската държава организира в чужбина. Поради поставения въпрос за осмислянето на наследството като влог в европейската цивилизация фокусът е стеснен до българо-френските общувания и три конкретни експозиции, случили се в свой специфичен контекст. Първата изложба в чужбина, посветена изцяло на автохтонната древност, е организирана в Париж през 1974 г., когато е налично двублоковото противопоставяне между Западна и Източна Европа. Следващата такава изложба във френската столица е представена през 2006-2007 г. Съвпадайки с присъединяването на България към Европейския съюз, тя предоставя терен за проверка на хипотезата, според която античността бива мобилизирана за конструирането на европейски образ на *българското*. Най-голям интерес обаче представлява тракийската експозиция, състояла се през 2015 г. в парижкия Лувър, заредена с много очаквания и амбивалентни значения, видими и с невъоръжено око.

Първоначалният преглед открил както перформативния потенциал на наследството, така и оспорванията на тези официални актуализации, осъществени във френските музеи. Изложбата в Лувъра например разкри цяла палитра от противоречия, които, оставени на собственото си експозиционно равнище, би могло да се интерпретират като тотална ревизия на определени траколожки концепции. В същото време теренното проучване свидетелства за това, че наследството остава винаги в *движение* и произвеждано на повече от едно място. В този смисъл, проявилите се конфликти покрай последната експозиция в Париж, не означават, че не възникват

успоредни и алтернативни интерпретации. Следвайки конструирането на тези паралелни разкази в България, беше взето решение изследователският обект да обхване също съединяванията между разнородни актьори, които произвеждат популярни версии на наследството, привидно противопоставящи се на официалния патримониален канон. По този начин бяха привлечени онези актьори, които допринасят за изковаването на *нови наследства* – учени, държавни и местни власти, медии, предприемачи, алтернативни изследователи, възстановчици и пр.

Тези разнородни и разбягващи се в различни посоки „места“ на производство на наследството са положени в една теоретична рамка, родена от обединението на критическите изследвания на наследството със социологията на асоциациите на Бруно Латур. Подходът е по-скоро експериментален, но изложението опитва да покаже, че прилагането му към наблюдаваните реалности би могло да бъде плодотворно и да предложи интерпретативен модел за анализ на културното наследство и неговото необходимо присъствие в настоящето. На тази база е дефиниран окончателно и предметът на изследването, очертан по-горе в автореферата. Като **обект** на проучване са разпознати начините на производство, стабилизиращите механизми и свързаните с тях дейци, които се стремят да превърнат разказа за тракийското наследство в студена и рутинизирана *утаена фактичност* (по Латур 2007: 175), както и онези места и действия, които го разколебават и поставят под въпрос. По-нататък е изведена **основната цел** на дисертационния труд, а именно да се обследват и картографират местата на производство на тракийското наследство, както и инфраструктурите, които поддържат неговата жизненост, като по този начин се хвърли светлина към асоциациите от хетерогенни актьори, превръщащи *наследеното в наследство*. Напречен срез в това описание прави основната хипотеза на работата, според която актуализирането на тракийското минало служи за набавяне на европейскост. Проверката на това допускане си поставя за цел също така да следи дали и доколко етикетването на автохтонното наследство като европейско е обект на договаряне, т.е. дали и как *Европа* реагира спрямо българските апроприации на античността и каква роля играят евентуалните реакции обратно в България.

Основно място в първа глава заема и въвеждането на изследователската методология. В случая пресечната точка между социологията на асоциациите и изследванията на наследството е намерена в картографирането на противоречията. В тази връзка са представени ключови моменти от този подход, разработен от Латур и експлициран от Томазо Вентурини. За противоречията се смята, че отразяват *социалното*

в неговата най-динамична форма, те са „мястото, където се формират най-хетерогенните взаимоотношения. Всяко противоречие функционира като „хибриден форум“, пространство на конфликт и договаряне между дейци, които иначе щастливо биха се игнорирали един друг“ (Venturini 2010: 261). Става дума за една *обективност от втори порядък*, която пледира за колкото се може повече субективност в проследяването на несъгласията между замесените актьори. Оттук необходимостта от социално обяснение се заменя с едно почти безкрайно разгръщане на мрежовите свързвания между хетерогенни дейци, човешки и нечовешки, от които възникват различни версии на наследството.

Последната формулировка и настояването за детайлно описание препраща и към някои от ограниченията на избрания метод, които също са обговорени в текста. Фундаментален се оказва въпросът за „срязването“ на мрежата, т.е. за решението относно границите на описанието. В опит да се преодолее тази несигурност са очертани четири социални карти, оглеждащи проблема за тракийското наследство от различни ъгли, които ще бъдат разгърнати във втора и трета част. Пак тук са дефинирани териториалните и хронологическите измерения на проучването, което се фокусира върху съвременните случвания в България, както и имащите отношение към тях българо-френски общувания.

На следващо място е приведена информацията относно осъщественото изследване, което си служи с качествени методи. Накрая са споменати и някои колебания и съмнения, появили се в хода на теренното проучване и касаещи изследователската позиция.

Втора глава *Хетерогенността на тракийското наследство: теоретични захождания* (50-94) си поставя за цел да доразвие методологическия подход към тракийското наследство, заложен в началото. Опирайки се на конкретни данни от терена, изложението залага теоретични репери и ги адаптира към наблюдавания проблем.

В тази връзка е направен кратък преглед на някои от водещите публикации, третиращи културното наследство и неговото изобретяване в настоящето. Тук идеята е не да се представят цялостно множеството рефлексии, а по-скоро да се изведат основни моменти в тематичното поле. По този начин, от една страна, се обогатява концептуалната основа на последващия анализ и се проблематизира понятието за наследство. От друга страна, проследяването на подходите маркира и процесите по патримониализация в по-общ план, които търпят усилено развитие на различни нива. Тук са въведени влиятелни автори като Бенедикт Андерсън, Ерик Хобсбом и Терънс Рейнджър, както и Дейвид

Лоуентал, който вече бележи появата на по-фокусиран академичен интерес към наследството като такова. По-нататък са споменати част от идеите на Барбара Киршенблат-Гимблет и Доминик Пуло, като е изведен проблемът за настоящата криза в изследванията. Тематичното поле се оказва изключително динамично и въпреки че през последните десетилетия е натрупано огромно количество специализирана литература, днес липсва утвърдена парадигма. Съвременните критически изследвания на наследството са представени най-вече с текстовете на Лораджейн Смит и Родни Харисън. Описан е необходимият преход от дефинирането на наследството като обект към осмислянето му като процес. Към този първоначален образ са добавени щрихи, касаещи перформативния потенциал, емоционалната натовареност, иманентната нематериалност и дисонантност на наследството.

На следващо място е очертано развитието на тематичното поле в България, което също е в своеобразен подем през последните години. Въпреки тази динамика, констатирано е, че културното наследство рядко заема основно място в нечия научна биография. По-често патримониализацията е само една от сферите на интерес, която даден изследовател пречупва през „основните“ си занимания – например миграции, туризъм, музеи, медии, градска или бизнес антропология и т.н. В този смисъл, независимо от повишения интерес към тематиката, немногото български монографии не успяват да обхванат бурно развиващото се поле и трудно си проправят път сред останалите области на хуманитарното знание. Направен е и кратък преглед на изследванията на тракийското наследство, които, макар да са писани от твърде ограничен брой автори, представляват относително структурирана група от текстове, предлагащи добра основа за разгръщане на анализа в нови посоки. Като възможни писти за проучване са идентифицирани два проблема: 1) връзките между привидно отделните модули на тракийското наследство – свързванията и разпадите между създаденото от професионалните учени знание за траките, аматьорските редакции на това минало, неговото реконструиране, въобразяване и съживяване, политическите и икономическите му инструментализирания; и 2) адаптирането на наследството към идеята за *европейското*, нейното оспорване и легитимиране едновременно посредством и за целите на *националното*.

На фона на множеството от публикации, разбягващи се в различни посоки, без да оформят ясно разпознаваем център, изпъква и едно от основните предизвикателства пред дисертационния труд – да изгради собствена интерпретативна матрица, която да позволи тракийското наследство да бъде огледано от повече ъгли. Нещо повече, тези различни

перспективи трябва да бъдат съобразени със самото тракийско наследство и неговата хетерогенност. От тази гледна точка останалата част от втора глава е посветена на очертаването на определени ключови характеристики на тракийското наследство и на конструирането на по-прецизен интерпретативен модел. След като са открити някои несигурности, произтичащи от избраната методология и нейното прилагане в български контекст, изложението пристъпва към „дефинирането“ на едно отворено понятие за наследство. Прието е, че всеки опит за очертаването на последното разширява познатите преди него определения и така се стига до безкрайно предефиниране. В този смисъл, *новото наследство* е в непрестанен процес на „обновяване“, защото актьорите, които го произвеждат, се прегрупират постоянно; едни от тях отпадат, а други навлизат със собствена сила.

В крайна сметка работата предлага наследството да бъде разглеждано като работна мрежа, т.е. акцентът се поставя върху работата, движението, протичането и промените. Фокусът върху действената сила позволява да се проучват едновременно официалното и неофициалното наследство като процес, който включва множество агенти и който може да бъде насочен към различни и противоположни цели (Harrison 2013: 34). Една такава рамка допуска по-реалистично и внимателно обследване на начина, по който наследството бива ползвано и произвеждано от разнообразни групи и индивиди. Тези актьори са „пълнокръвни медиатори“, активни участници в актуализирането на миналото, чието описание следва да бъде видяно като „поредача от действия“, в които „всички дейци правят нещо, а не просто присъстват“ (Латур 2007: 189-190). Така възприетият модел е тестван с първоначално описание на т.нар. мегалит *Вратата на Богинята* край казанлъшкото село Бузовград и стабилизирането му като тракийско наследство.

Накрая е обърнато внимание на съотнасянето на древното минало към цивилизационни центрове на Балканите и в Западна Европа. Опирайки се на изследванията на Лари Улф, Раймонд Детрез, Десислава Лилова, Диана Мишкова, Николай Аретов и други автори, изложението аргументира необходимостта да се обследват транснационалните връзки при усвояването на тракийското наследство. В този смисъл е направен опит да се покаже, че един от посочените пътища за справяне с възрожденското съзнание за цивилизационни липси е припознаването на траките като прародители. Самоопределянето на България през автохтонната древност се случва във взаимодействие и посредством позиционирането на *тракийското* спрямо най-малко два други протагониста. Това са най-вече модерна Гърция и Европа, които си делят правото

върху класическата цивилизация и по различни канали проецират своя авторитет и месианистична претенция върху българите.

Втора част се съсредоточава върху **официалния разказ за тракийското наследство (95-258)**. Трета глава *Изходна точка: Лувър* (95-183), както показва наименованието ѝ, разглежда изложбата в Лувъра през 2015 г. като специфичен „патримониален момент“ (по Smith 2006), предоставящ възможен терен за начало, което да осветли различните залози на тракийското наследство, анализирани по-нататък. Експозицията е такова място, където колективното производство на миналото придобива най-сложна форма, в която участват множество и най-различни актьори. Описанието демонстрира, че тя онагледява как съюзванията и опозициите постоянно преливат едни в други, за да произведат определен разказ за древното минало. Изложбата представлява такава „гореща следа“, която показва, че не въпреки конфликтите, а тъкмо поради амбивалентните асемблирования на дейците наследството бива конструирано.

Преди да пристъпи към описанието на експозиционния проект от 2015 г. текстът предлага една необходима контекстуализация. Представени са основни моменти от създаването на тракийската изложба и нейното гастролиране в чужбина. Тази база е важна за по-нататъшния анализ, тъй като помага за разбирането на напреженията, които възникват при организирането на изложбата в Лувъра. Текстът се фокусира върху представянето на тракийското наследство във Франция, като описанието ползва както първични извори на информация, така и публикувани изследвания, които помагат за подреждането на събраната емпирия. На първо място, работата се спира на предисторията на тракийските изложби от края на 50-те до края на 60-те години на XX век. Разгледано е формирането на ретроспективни експозиции, в които неизменно присъстват археологически находки, свързани с траките. Същевременно е подчертано засиленото сътрудничество между България и Франция в годините на Студената война, което – наред с разведряването и останалите геополитически развития – има значима роля за изкрystalизирането на концепцията за тракийската изложба и показването ѝ отвъд Желязната завеса.

По-нататък е проследено формирането на първата изложба на тракийско изкуство, която българската държава организира в София през 1972 г. Събитието съвпада с институционализирането на тракологията и провеждането на нейния първи международен конгрес. Тези случвания имат отношение към характеристиките на късния социализъм, при който наследяването на траките вече е част от държавните

политики. Посредством тази първа експозиция е официализирана окрупнената популярна визия за траките, която обема в себе си причислените към тази събирателна категория отделни племена и замъглява невинаги изяснените контури между тях. Наред с това в нейния център попада идеята за траките като носители на самостояйна и значима културна традиция и цивилизация. Става въпрос за изкуствоведски прочит, който си служи с достиженията на историята и археологията, но извежда на преден план развитието на изкуството като такова и неговите стилистически особености (Roumentchéva 2014: 33-34). На този фон по-общите въпроси за начина на живот и „културата“ на тракийските племена отвъд техните аристократи и съкровища остават по-слабо засегнати. Поставянето на изложбата е интерпретирано във връзка със сходни активности на други балкански държави, но също и в успоредица със западноевропейския интерес към древното „изкуство“ и бума на културното наследство.

В този контекст през 1974 г. в музея Пти пале в Париж е показана изложбата *Откритие на тракийското изкуство. Съкровища от българските музеи*. Това е първото чуждестранно гостуване на експозицията, като то е обусловено от предходните общувания между френското и българското правителство. Тук Тракия е въведена като контактна зона между Изтока и Запада, но независимо от стремежа за надскачане на европоцентричния наратив, цялостната презентация изглежда ориентирана към *Европа* и търси нейното одобрение. Формирането на изложбата и нейното последващо развитие попада в рамките на активизирането на социалистическия режим по повод мащабните приготовления за 1300-годишнината от основаването на българската държава, отбелязана тържествено през 1981 г. В този смисъл, приемствеността спрямо тракийската древност се извежда към съвременната социалистическата държава, легитимирайки нейната роля като своеобразен наследник на автохтонната цивилизация, който съхранява ценното наследство и позволява оптималното реализиране на неговия потенциал.

Постепенно тракийската изложба добива характер на пътуваща експозиция със съгъстен график на показване, която е както предлагана от България, така и търсена от престижни музеи в различни части на света. Важно е да се отбележи тук, че при договарянето на гостуванията българската страна запазва водещата си роля в изготвянето на съответната концепция, макар да се съобразява с очакванията на домакините. С течение на времето е изработен и утвърден механизъм на работа, който обединява усилията на държавни и научни институции, като нерядко изложбата носи приходи на България. Така през 2006-2007 г. в парижкия музей *Жакмар-Андре* е

представена експозицията *Златото на траките. Съкровища от България*. Тя е организирана във връзка с присъединяването на страната към Европейския съюз на 1 януари 2007 г. и има за цел да покаже аристократичност, която да подхожда на този възлов момент на „връщането“ на балканската държава в *Европа*. Същевременно концепцията демонстрира в разгърнат вид траколожкия прочит на миналото, който е набрал сила и опит. Любопитно е, че перформативният потенциал на наследството за пореден път позволява то да бъде пригледено към актуалния национален дневен ред и едновременно с това към политическия речник на ЕС, позовавайки се на възприетия принцип на културно многообразие.

Направеният преглед потвърждава тълкуването на изложбата като устойчив културен продукт с над 45-годишна история, който има основна роля за конструирането и популяризирането на тракийското наследство като такова. Нейното развитие, от своя страна, показва един траен ангажимент, който обезпечава гъвкавостта на проекта и възможността той да бъде адаптиран към различни контексти и съпътстващите ги политически, идеологически, научни, икономически и културни предизвикателства. В същото време археологическите находки, свързани с траките, провокират интереса на множество музеи по света, което повишава престижа на изложбата и нерядко я превръща в доходоносно начинание. В светлината на теорията на Латур, налице е една стабилна мрежа, чиито съставни компоненти се съединяват при необходимост, за да възпроизведат един конкретен образ на тракийското наследство, и се разпускат, когато изпълнят задачата си, оставяйки в латентна готовност за следващата изложба.

Тъкмо тази сравнително добре смазана машина за производство на тракийското наследство бива дестабилизирана в хода на организирането на експозицията в Лувъра. Поради това в текста е обърнато най-голямо внимание на нея, като изложението реконструира основни моменти от подготовката ѝ, разказани през архивни документи, интервюта с ключови агенти, медийни и научни публикации, прессъобщения и други извори. Посредством проследяването на противоречията между въввлечените различни протагонисти е онагледен процесът по производство на културното наследство като следствие от амбивалентните сдвоявания между отделни хетерогенни актьори. Същественото в този случай се обуславя от факта, че т.нар. национална представителна изложба на тракийско изкуство за първи път е подложена на открита критика от чужд музей. Казусът, макар и единичен и неголям по мащаб, е изключително заплетен и всеки опит да бъде резюмиран рискува да доведе до незадоволителна представа за протеклите дебати. Важно е обаче да се каже, че у френските партньори е налична изначална нагласа

за предефиниране на българската изложба и стремежът им за пълноправно кураторско участие в изготвянето на нейната концепция. Тези базови намерения се оказват особено значими в провешите се близо петгодишни преговори, белязани от множество колебания. Разразилите се конфликти спомагат да се улови не просто противопоставянето на френските специалисти срещу траколожката концепция, но също така изявяват тлеещите противоречия между археолози и траколози (или определени представители на двете гилдии) в България, като именно свързването на българските археолози с екипа на Лувъра довежда до определено предоговаряне на съществуващото по-рано положение на нещата.

В крайна сметка мрежата от хетерогенни актьори, създавала и поддържала тракийските изложби повече от 40 години, е дестабилизирана и в резултат на това навлизат нови дейци и протичат процеси по нови съединявания, което води до преразпределение на силите. Чрез поредица от действия се стига до конструирането и официализирането на един различен разказ за древното минало, който не се задоволява с блясъка на съкровищата, но показва и ежедневиия живот на траките. Картографирането на противоречията около изложбата в Лувъра илюстрира разслояването на действителната сила между отделните актьори и онагледява как колективите, които те изграждат, са именно тези, от които произтичат определени значения и трансформации. Случаят е емблематичен, защото за първи път българските организатори имат насреща си партньор, който си позволява да не се съгласи с дадени идеи и да удържи докрай своите възгледи по определени въпроси. Поради това наличните хетерогенни двойки между траколози, реставратори, администратори, археологически находки, държавна подкрепа и пр. се разпадат, за да се реасемблират в нови общности, включващи различни специалисти, по-разнообразни предмети и променени интерпретации.

Изхождайки от набелязаните напрежения около тракийската изложба, **четвърта глава *Изследванията на тракийското минало и дебатите около тях*** (184-258) навлиза по-дълбоко в противоречията между тракология и археология, като паралелно с това търси перцепциите на българските науки за древността в Париж. В контекста на българо-френските общувания в началото са проследени някои от спецификите на Лувъра като музейна институция, които до голяма степен рамкират цялостната работа по изложбата и осмислянето на наследството. Сред тях следва да се посочат подходите на отделните куратори и музеографските процеси, протичащи в световноизвестния музей и имащи отношение към реконцептуализирането на тракийската изложба. На следващо място, от

значение е и наличната критическа рефлексия и саморефлексия върху археологическата практика. Именно позиционирайки се в тази среда, френските изследователи изграждат своята представа за българските проучвания на тракийското минало, която касае и правенето на експозицията в Лувъра. Основен дял от изложението тук заема описанието на регистрираната квази-легитимност и съмнението към някои от българските изследвания. От една страна, тракийската история не представлява особен интерес за френските академични среди и излизащите в България публикации често остават непознати. От друга страна обаче, сред немногото изследователи, които работят по тази проблематика във Франция, съществува ясно проблематизиране на определени трактовки, възприети от тракологията. Очертаните мнения на френските специалисти, въпреки генерализацията поглед на някои от тях (или точно поради него!), отреждат една амбивалентна позиция на българските науки за древността. Картографирането им осветлява ментални нагласи, които не са задължително видими в „научната“ част на изследователската работа. Оттук идва и хипотезата, че именно подобна опитност стои в основата на изкристализираното намерение да се реконцептуализира разказът за тракийското наследство. На свой ред, тези представи показват колко нееднозначни са партньорствата между учените, при това далеч не става дума за противопоставяне или сдружаване по национален признак. Във всяка от двете държави съществуват най-разнообразни позиции и конфигурации, чието формиране не зависи само от чисто академични занимания.

На следващо място, изложението се насочва към противоречията между траколози и археолози в България. Анализът показва, че това напрежение съществува далеч преди изложбата в Лувъра, но също така то пряко засяга въпроса за типа българска наука, който се представя посредством експозициите и съпровождащите ги каталози. Работата акцентира върху материалността на находките, инструментализирани в хода на определени дебати, при които археологията се въобразява като своеобразен коректив на тракологията. Едновременно с това е поставен въпросът за „лабораторния“ живот на археологическата практика, която се оказва изпъстрена с не по-малко концептуални неясноти, несигурности, емоции, личностни конфликти, наложени отвън рестрикции и случайности.

Очертаната тук сякаш ясна гилдийна опозиция всъщност не се споделя от всички археолози, като в същото време има и историци, които не прилагат траколожките прочити. Поради това дисертацията се спира също и на институционализирането на тракологията в България, на която в голяма степен се дължи натрупаното научно знание,

а на популярно ниво – и признаването на траките за прародители. След кратък преглед на основни моменти от интереса към тракийското минало, засвидетелстван в професионални и любителски текстове след Освобождението, описанието се насочва към периода на социализма. Въпреки отявленото търсене на славянски връзки в миналото, изложението припомня, че изследванията на тракийската древност не заглъхват след 1944 г., като своята роля за това изиграват учените от времето преди Втората световна война, някои от които са преследвани след Девети септември заради своя буржоазен произход или шовинистични тези.

Възникването на модерната българска тракология е положено в контекста на т.нар. ново говорене за миналото, което се опитва да отхвърли идеологическия прочит на историята. Опирайки се на изследванията на Иван Еленков и Ивайло Знеполски, изложението допълва знанията в тази област, като ги пречупва през активизирането на интереса към траките, които през 1960-те години биват официално добавени към концепцията за българската народност. Тази промяна се ситуира и в протичащите процеси в режима, който все по-ясно заема националистически позиции. Осъзнатата необходимост да се преодолее нихилистичното отношение към националната история утаява част от напреженията в историческата гилдия и същевременно дава нова мощна платформа за легитимация на социализма. Това съединяване не сменя противоречията между режима и интелигенцията, а по-скоро намира възможност за сцепление в контекста на едно амбивалентно сътрудничество.

В тази връзка дисертацията разглежда тракологията като предприемачески тип наука (по Чалъков 2015), чието развитие се дължи на това, че нейните автори успяват да заинтересуват множество нови дейци и постоянно да произвеждат трансформации. На свой ред, тези дейци виждат в случилите се свързвания изгода за собствените си цели. В основата на тези процедури стои сътрудничеството между историка Александър Фол (1933-2006) и дъщерята на тогавашния държавен ръководител Людмила Живкова (1942-1981), разгърнало се до равнището на високи управленски позиции. Прегледът на събраните документи откроява ролята на аргумента за ограбването на националната история от съседни балкански или по-далечни капиталистически държави. Показано е също, че концепцията за институционализирането на тракологията не идва на празно място, ами се защитава в една политическа обстановка, която е чувствителна към динамиките на историческия фронт. В резултат на възникващите и разпадащите се асоциации българската тракология бележи значителни успехи – международните конгреси, както и тракийските изложби в чужбина продължават да се организират и до

днес. Проучени са също и голям брой обекти, създадени са поредици от специализирани издания.

От друга страна, що се касае до определени спорове с други историографски школи или утвърденото разбиране за класическото гръко-римско наследство на Европа, тракологията се проявява и като устояваща наука (по Чалъков 2015). В този контекст се оказват значими усилията на траколозите да въведат и наложат концепцията за траките като равностойни партньори на елините. В по-общ план се цели да се преформулира доминиращият дискурс за европейското наследство така, че да се пренареди цивилизационната таблица и да допусне „повече“ и по-малки разкази. В този смисъл – отвъд веригата от трансформации, която задействат траколожките изследвания – те следват и една собствена линия, която обаче невинаги се споделя и даже бива критикувана. Това е съпроводено с известно маргинализиране от страна на онези, които не са съгласни, но възприетата линия устоява на напрежението и траколозите, техните изследователски обекти и тезите им се задържат в една обща мрежа.

Накрая изложението отива отвъд въведените симплифициращи деления между археолози и траколози, за да покаже техните свързвания и противопоставяния, но също така и да усложни картината с още дейци и противоречия. Тук попадат редица български и чуждестранни критични публикации, които проблематизират методите и политическата обремененост на траколожките и археологическите изследвания. От друга страна, описанието демонстрира как, бидейки обект на критика на едно място, наследството бива стабилизирано посредством намирането и реализирането на нови и по-сигурни свързвания.

Последната **трета част *Новото наследство: умножаване на наследниците*** (259-365) отново поставя въпроса за подвижността на културното наследство и се занимава с онези съединявания, които обикновено се мислят като периферни по отношение на патримониалния канон. Затова и фокусът е върху навлизането на „нови“ актьори в производството на наследството, както и на напреженията, които те пораждат. **Пета глава *Новите траки: популярни усвоявания на античното наследство*** (259-316) разглежда актуализациите на тракийската древност през призмата на културата на участието и се съсредоточава върху унаследяването като такова. Вместо да приема хората като пасивни наследници на изкованата от държавата и от учените представа за миналото, изложението се насочва към процедурите по „изземване“ и съживяване на наследството *отдолу*.

На първо място са въведени оспорванията на тракийското наследство, свързани със засиленото навлизане на аматьорите в дебата за националната история. Тук акцентът пада върху историята, правена извън институционалните норми и отказваща да се съобрази с утвърдените научни теории (Дичев 2016). Очертано е противопоставянето между „древнобългаристи“ и „автохтонци“, което търпи бурно развитие в Интернет. Също така е отчетено моментното първенство на т.нар. иранска теория за етногенезиса на българите, което подкопава, но и стимулира разгръщането на автохтонистки схващания, често поставящи знак за равенство между траки и българи. Въз основа на преглед на някои от най-популярните алтернативни изследователи в онлайн пространството са очертани параметрите на основни ревизии в официалния историографски канон. Подчертана е основополагащата роля на противопоставянето между любители и професионалисти за сформирането на съвременната алтернативна тракистика. Същевременно е открито амбивалентното отношение на дилетантите към академичните учени, чиито трудове се ползват имплицитно или, в по-редки случаи – открито, от което се черпи легитимност. Успоредно с това е изведена приемствеността между днешните независими изследователи и поддръжниците на автохтонистката теория от края на XIX и началото на XX век.

На следващо място, изложението се насочва към онези практики, които превръщат тракийското наследство в *жива история* – реконструират го, разказват го публично, съживяват го и едновременно с това правят възможно неговото изживяване с пълната палитра от емоции, с които този акт може да бъде натоварен. Направен е кратък преглед на различни варианти, които преизобретяват тракийската древност в настоящето. В този контекст са въведени фолклорни практики, натоварени с антични смисли, религиозни общества и поклоннически движения, различни комодификации на наследството, както и появата на историческите възстановки, разгледани в контекста на бума на новата празничност. Предложен е ракурс към реенакторските инициативи отвъд техните афективни импликации, за да се отрази артикулираната от възстановчиците критика срещу затвореността на академичната наука.

По-нататък са проблематизирани сложните отношения между професионалисти и аматьори, между които трудно би могло да се постави ясна разграничителна линия. Осветлени са притесненията на институционалната наука от загубата на нейния авторитет и позиции, както и оскъдните ѝ опити да противодейства срещу популярността на Интернет знанието. На следващо място е посочено, че с отделни свои действия представители на научната общност признават дилетантските занимания – консултират

ги, публикуват в техните издания, участват в техни събития, където изнасят доклади наравно с непрофесионалисти.

Накрая е разгледан започналият през 2016 г. проект на Българската академия на науките *Траките – генезис и развитие на етноса, културни идентичности, цивилизационни взаимодействия и наследство от древността*. Той е анализиран като пример за утаяване на противоречията и появата на нови свързвания, които поддържат тракийския разказ жив. Любопитното при този мащабен изследователски проект е, че той се основава на съединяванията между частни спонсори, влиятелни посредници и изследователи, което допринася за поредна трансформация на тракийското наследство в настоящето. Тук следва да се отбележат също и преплитането между технологиите, науката и популярните прочити, както и все по-силната тенденция за навлизане на природните науки в производството на знание за траките.

Последната **шеста глава** *Проектното преоткриване на тракийското наследство* (317-365) се занимава с изземването на наследството и неговото мобилизиране за постигане на икономически цели. Фокусът е поставен върху отделни места и региони, които в своите политики залагат на привлекателния образ на древността, която издигат в ранг на локална специфика. Изхождайки от тези наблюдения, изложението се спира на проектите за местно развитие, които инструментализират и, на свой ред, реактуализират тракийското наследство. В известен смисъл тези инициативи може да се разглеждат като асоциации, в които се проявяват повечето от коментираните дотук дейци. От друга страна, те разкриват и навлизането на още нови елементи, свързани с финансови потоци и икономически интереси и същевременно имащи отношение към битието на България като държава-членка на Европейския съюз. В този смисъл, дисертацията проследява актуалните процедури по асемблиране на тракийското наследство на локално равнище, разглеждайки патримониалните места не като стабилна даденост, а като резултат от преплитанията между множество хетерогенни дейци. Обследването поставя този проблем в контекста на трансформациите, които протичат при осмислянето на миналото в особения период на преобразувания, ситуиран между постсоциалистическия преход и евроинтеграцията на държавата, когато идеята за развитието на културен туризъм се превръща в императив на национално и локално ниво.

Проблематизирана е доминиращата тенденция за осмисляне на културата като ресурс за бизнес начинания, както и ефектите от проектите за местно развитие. Изказано е мнението, че инструментализирането на наследството за целите на идентичността се

случва паралелно с неговата пазарна употреба, която – понякога скрита зад грижите за ценното минало – дори взема връх. Патримониализацията следователно е осъществила не само прехода към момента, в който стопанската стойност на културните ценности е недвусмислено призната (Bartère 2014), но и се е превърнала в залог на икономически интереси, оправдани тъкмо заради собственото ѝ развитие.

Тази проблематика е илюстрирана с разгръщането на два конкретни случая. След като тракийското наследство е положено в контекста на проектната култура фокусът е стеснен до Източните Родопи и региона на Казанлък. И двете места са едни от най-динамично развиващи се „тракийски“ дестинации през последните години, като и при двете се наблюдава засилено финансиране както на археологически проучвания, така и на дейности по социализирането на разкритите обекти. Докато Родопите обаче представляват традиционен локус на тракийското наследство, в който се влагат целенасочени усилия още от средата на миналия век, то Казанлъшко се утвърждава като Долина на тракийските царе през последните две десетилетия. Оттук е изказано и предположението, че двата примера позволяват да се проследят новите мрежи, от които възниква тракийското наследство в съвременността.

Разгледаните два региона, в които се наблюдава експанзивно развитие на тракийското наследство в настоящето, поставят и някои общи въпроси, надскачащи конкретиката на частния случай. Тук е отделено внимание на преплитанията между науките за древността и медиите, довели до появата на т.нар. *медийна археология*, която бива едновременно критикувана и подкрепяна. На следващо място са проблематизирани фрагментарните държавни политики и действия в сектора на културното наследство, които в голяма степен стоят в основата на приведените по-рано съвременни развития. Накрая е изведен въпросът за сринатото доверие в експертността и отсъствието на живите хора от проектите, експлоатиращи наследството. Допуска се, че кампаниите по „изравяне“ на древността носят ползи по-скоро за въвличените политически и икономически актьори отколкото за общностите, които би трябвало да репрезентират. Тук ключова се оказва пропастта между институциите, натоварени с грижата за наследството, и обикновените хора, въобразени като наследници. В този смисъл се приема, че комерсиалният национализъм се явява обединяващият идеологически дискурс, който прави прилагането на неолиберална логика в областта на наследството да изглежда съвсем приемливо (Kaneva 2016: 188-189), измествайки погледа от повсеместната тревога за бъдещето на регионите и местните общности.

Основни изводи и насоки за бъдещи изследвания

Дисертацията успява да покаже тракийското наследство като сбор от безпокойни предметности и поредица от свързвания, откъдето се извежда и допускането за отворения край на наследството, неговата иманентна незавършеност и движеща се същност. Същевременно са набелязани и границите, които определени авторитетни мрежи поставят пред привидно непрестанното предефиниране на миналото. От тази гледна точка е прието, че наследството възниква именно от работата на мрежа от дейци и че, ако една мрежа се разкъса, това дестабилизира и поддържащите от нея факти. В контекста на тези многоизмерни взаимоотношения изложението показва комплексната същност на наследството, преодолявайки разграничението между социална конструираност и материална даденост. Не на последно място, заключава се, че тракийското наследство бива произвеждано едновременно на повече от едно място. В този смисъл, по-удачно би било да се говори за тракийски наследства. Оттук може да се изведе нова хипотеза, според която множеството от хетерогенни дейци образува *практическа общност* (по Adell *et al.* 2015), която – въпреки явните или прикрити противоречия – допринася за непрестанното производство на тракийското наследство и неговото актуализиране. Участниците в тази общност, водени от собствените си разбирания, методи и цели, правят така, че наследството не просто да бъде изобретявано и въобразявано, но и практикувано; т.е. патримониализацията сама по себе си се превръща в значима културна практика.

По отношение на осмислянето на древното минало и мобилизирането му за европеизирането на България е трудно да се правят генерални изводи. Тази тенденция несъмнено е налична, но търпи своите колебания с течение на времето и е плод на най-разнообразни рационалности, зад които нерядко се крият по-прозаични и прагматични мотиви. Изведено е предположението, че усилията на тракологията в деесенциализирането на европоцентричния дискурс всъщност целят по-скоро вписването на траките в примордиалисткия мит за „люлката на европейската цивилизация“, без непременно да оспорват този основополагащ концепт. Същевременно множеството практики на припомняне на тракийското минало свидетелстват и за сближаването на националния и общоевропейския дискурс, които успоредно търсят своите дълбоки корени. Проектите за местно развитие, финансирани със средства от ЕС, пък предоставят една алтернативна опитност, която може би не съвпада винаги с българската утопична представа за *Европа*, но е не по-малко европейска.

Проведеното дисертационно изследване откроява и няколко възможни писти за бъдещи проучвания. Такова е последващото развитие на знанието за траките, като тук би било любопитно да се проследи дали регистрираният „пробив“ в концепцията на тракийската изложба ще се повтори или ще остане единично явление. Изключително важно е да се наблюдава дали ще се задълбочи участието на неспециалистите в дебата за миналото и какво влияние ще оказват те върху решенията и действията на отговорните експерти и институции, податки за което вече съществуват. Предвид предстоящия втори етап на влагане на средства в проекти за местно развитие и възстановяване на археологически обекти е необходимо също да се провери дали документираните тенденции ще се запазят и какви промени ще настъпят при бъдещото социализиране на местата. Не на последно място, остава отворен и въпросът за това как би могло да се изгради наново загубеното доверие в експертността и институциите, които са натоварени с грижата за културното наследство.

Приносни моменти на дисертационния труд

Принос към критическите изследвания на културното наследство в България

Дисертацията предлага иновативен модел за интерпретиране на културното наследство, основан на пресичането между социологията на асоциациите и съвременните критически изследвания на наследството. Възприетият подход позволява да се избегне употребата на готови социални обяснения, като същевременно изложението остава отворено за последващи плодотворни теоретични осмисляния. Поставяйки в центъра на анализа наследството като такова, работата обогатява тематичното поле в България, в което проблематиката има по-скоро периферен статут. Същевременно се надскача фокусът върху патримониализацията като еднопосочен възходящ процес, за да се вземат предвид редица напрежения и конфликти, които неизменно съпровождат производството на наследства. Не на последно място, описанието на тези динамики се стреми да взема предвид и материалния аспект на наследството.

Принос към изследванията на тракийското наследство

Опирайки се на разработения интерпретативен модел, дисертацията успява да проследи свързванията между няколко привидно отдалечени една от друга версии на тракийското наследство. Изходна точка на това описание е изложбата в Лувъра, чието асемблиране е детайлно реконструирано, за да се онагледят производството на наследството, което се оказва винаги в движение и никога окончателно дефинирано. Основен приносен момент в тази част представлява разширяването на анализа в перспективата на „европеизирането“ на балканската древност, както и френските рецепции на тези патримониални процедури. Още тук е изведен ясно въпросът за съществуващите противоречия и съмнения в науките за древността. Избраният подход дава възможност да се погледне отвъд тези критични моменти и така да се открият други, паралелно произвеждани версии на тракийското наследство. В резултат на това е трасиран един по-балансиран и всеобхватен образ на наследството, който надхвърля традиционните опозиции между професионалисти и аматьори, висока и популярна култура, за да акцентира върху нееднозначността на отношенията между тях.

Описание и анализ на богат корпус от емпиричен материал

Проведено е мултиситуирано етнографско проучване, в резултат на което с качествени методи са събрани множество и разнообразни емпирични данни. Сред най-значимите от

тях са интервютата с археолози, историци и траколози, чието описание и анализ съставят основната част на изложението и позволяват да се обогати наличният вече историографски прочит на знанието за траките. Последният е допълнен с преглед и контекстуализиране на медийни публикации, административни и програмни документи. Пак тук попада и осъщественото включено наблюдение, което има не по-маловажно значение за насочването на теренното проучване и последващото осмисляне на съответните развития. На следващо място, приведен е обширен корпус от архивни материали, в т.ч. и текущи ведомствени архиви на български и френски институции. По-нататък са обследвани и редица популярни редакции и преигравания на тракийското минало. Описанието на събраните данни откроява както сливанията, така и отделни сблъсъци между основните действащи актьори.

Принос към изследванията на научната практика

Предложеният дисертационен труд хвърля светлина към производството на знание за тракийската древност в настоящето. Тук централно място заема специфичната опитност, която мотивира определени изследователски избори, утвърждавайки или оспорвайки по този начин авторитета на историографските школи и канони. Описани са устойчиви противоречия, които съществуват по отношение на представата за траките както в българската академична среда, така и между български и западноевропейски учени. От друга страна, изложението въвежда появата на нови сдвоявания, като тук особено място заема връзката между хуманитарни и природни науки.

Проблематизиране на съвременни тенденции в сектора на културното наследство

Работата допринася за очертаването на актуални политики и тенденции в сферата на културното наследство в България, както и обвързването им с политическия дневен ред на Европейския съюз, а също и с глобални предизвикателства. Посредством описанието на конкретни казуси са показани свързванията между политически, научни и икономически актьори. Проблематизирано е пазарното изземване на наследството – подход, който често бива представян като грижа за местното развитие, поради което рядко се поставя под въпрос както в общественото пространство, така и в академичната литература.

Публикации по темата на изследването

1. Между „тракийския субстрат“ и „ориенталските наслоявания“. Изобретяването на „българските кукери“. В: *Премълчаното*. Сборник с доклади от научна конференция. София: Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей – БАН (под печат).
2. Проектният генофонд на траките: локални измерения, *Семинар_BG*, 16, *Геният на мястото*, 2018: <<http://www.seminar-bg.eu/spisanie-seminar-bg/broy16/item/527-proektniyat-genofond-na-trakite.html>>.
3. Траките отвърщат на удара: антично наследство и култура на участието, *Семинар_BG*, 14, *Веселата публичност*, 2017: <<http://www.seminar-bg.eu/spisanie-seminar-bg/broy14/item/470-trakite-otvrashatat-na-udara.html>>.
4. Инвестиции в миналото, *Семинар_BG*, 13, *Култура за продан*, 2016: <<http://www.seminar-bg.eu/spisanie-seminar-bg/broy-13/item/463-investitsii-v-minaloto.html>>.
5. “We are the New Thracians”: Modern Bulgarians and the Making of Ancient Heritage Living Again”, *Seminar_BG*, Special Issue 4, *Identity for sale*, 2018: <<https://www.seminar-bg.eu/spisanie-seminar-bg/special-issue-4/item/541-we-are-the-new-thracians.html>> (превод с допълнения на статия № 3).
6. Constructing Heritage, Negotiating Europeanness? Three Bulgarian exhibitions of Thracian legacy in Paris, *Annali di Ca’Foscari. Serie orientale*, Special Issue (forthcoming).

Други публикации по научната специалност

1. „И ние сме от тази област“: Ромската сурвакарска група от град Радомир в контекста на местната и националната култура. В: *Етнология: национална, регионална и локална култура*. Сборник с доклади от кръгла маса в чест на Цветана Манова. София/Перник: Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей – БАН/Регионален исторически музей – Перник (под печат).
2. „Да развеем знамената!“: Политиката, пазарът и сурвакарският маскарад в Пернишко. В: *Маски и политики*. Перник: Общински комплекс „Дворец на културата“ 2019, 107–145.
3. Ромско „включване“ или „изключване“? Маскарадът като национално културно наследство и неговото оспорване. В: *Маскарадът в селото и в града*. Перник: Общински комплекс „Дворец на културата“, 2018, 96–141.
4. (в съавторство със Славка Каракушева) Османското минало – между наследеното и наследството, *Семинар_BG*, 12, *Култура за продан*, 2015: https://seminar-bg.eu/spisanie-seminar-bg/broy12/item/444-osmanskoto_minalo.html.
5. (co-authored by Slavka Karakusheva) Performing Affection, Constructing Heritage? Civil and Political Mobilizations around the Ottoman Legacy in Bulgaria. In: Smith, Laurajane, Margaret Wetherell, and Gary Campbell (eds) *Emotion, Affective Practices and the Past in the Present*. London/New York: Routledge, 2018, 179–194.

Цитирана литература в автореферата

- Джордано**, Кристиан. 2006. „Миналото в настоящето. Актуализираната история в социалното конструиране на реалността“ (превод: Даниела Колева). В: *Власт, недоверие и наследство. Скептична антропология* (съст.: Милена Беновска-Събкова). София: Полис, 64–88.
- Дичев**, Ивайло. 2016. „Фенове на родината“. В: *Културата като дистанция. Единадесет есета по културна антропология*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 14–24.
- Латур**, Бруно. 2007 [2005]. *Реасемблиране на социалното. Увод в социологията на дееца-мрежа* (превод: Ина Димитрова). София: Изток-Запад.
- Чалъков**, Иван. 2015. *За предприемачеството и устояването на науката. Социология на лабораторния живот*. София: Изток-Запад.
- Barrère**, Christian. 2014. “Les quatre temps du patrimoine”, *Economie appliquée*, 67(4), 9–44.
- Harrison**, Rodney. 2013. *Heritage: Critical Approaches*. London/New York: Routledge.
- Kaneva**, Nadia. 2016. „Nation Branding and Commercial Nationalism: Notes for a Materialist Critique“. In: Volcic, Zala, and Mark Andrejevic (eds) *Commercial Nationalism Selling the Nation and Nationalizing the Sell*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 175–193.
- Latour**, Bruno. 2004. “Why Has Critique Run out of Steam? From Matters of Fact to Matters of Concern”, *Critical Inquiry*, 30(2), 225–248.
- Roumentchéva**, Sofia. 2014. *Exposer les Thraces. Les collections thraces de la Bulgarie: Politique d'exposition officielle à l'étranger de 1958 à 2013*. = Mémoire de recherche. Paris: École du Louvre: <<https://dumas.ccsd.cnrs.fr/dumas-01223235>> (5.8.2017).
- Smith**, Laurajane. 2006. *Uses of Heritage*. London/New York: Routledge.
- Venturini**, Tommaso. 2010. “Diving in Magma: How to explore controversies with Actor-Network theory”, *Public Understanding of Science*, 19(3), 258–273.